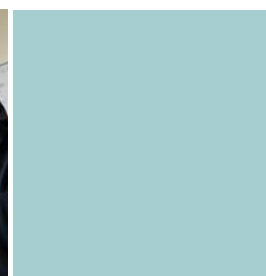

Gyvenimas ir Darbas Šiaurės Rytų Škotijoje

Aberdino miestas,
Aberdino sritis ir
Moray

Gyvenimas ir darbas Šiaurės Rytų Škotijoje

Aberdino miesto, Moray ir Aberdino srities savivaldybių bendra publikacija

Sveiki atvykę	1 – 2
Pagrindiniai kontaktai	3 – 4
Apgyvendinimas Šiaurės rytuose	5 – 8
Savivaldybės apgyvendinimas	5
Benamystė	6
Privačiai nuomojamos patalpos	7 – 8
Ieškant darbo Šiaurės rytuose	9 – 10
Dirbant Šiaurės rytuose	11 – 12
Švietimas ir mokymasis	13 – 15
Saugus ir teisėtas gyvenimas	16
Policija, avarinės tarnybos, visuomeninis saugumas	16 – 17
Priešgaisrinis saugumas, nelegalios narkotinės medžiagos	18
Ginklai, rūkymas/alkoholis	19
Vaikų apsauga, neapykantos nusikaltimai,	
Smurtas artimoje aplinkoje ir smurtas prieš lytį, savitarpio santykiai	20
Vietinės tarnybos, valstybinės tarnybos	21
Vairavimas	22 – 25
Jūsų sveikata	26 – 29
Gyvenimas Šiaurės rytuose	30 – 31
Televizija	31
Keliavimas Šiaurės rytuose	32

Naudojimasis šiuo vadovu

Šio vadovo kopijas galite rasti internetiniuose puslapiuose: www.aberdeencity.gov.uk/council_government/about_us/cma_LivingWorking_Home_Welcome.asp arba www.aberdeenshirecommunitysafety.org.uk/, ir www.yourmoray.gov.uk. Vadovas yra galimas šiomis kalbomis: anglų, lenkų, portugalų, latvių, lietuvių, rusų ir arabų.

Šis vadovas supažindins jus su Šiaurės rytų Škotija ir suteiks jums naudingą informaciją.

Jei anglų kalba nėra jūsų gimtoji kalba, kai kurios agentūros kaip "Kalbos linijos" ar vertimų tarnybų pagalba padės jums susišnekėti.

Pastaba

Šį vadovą išleido Integrate Grampian. Informacija pateikta šio vadovo publikacijos metu, 2015 metų rugsėjyje, yra teisinga. Mes neatsakome už klaidas ar kitą pateiktą informaciją, kuri galėjo pasikeisti. Mes neatsakome už šiame vadove priimtinių veiksmų panaudojimą.

Leidimas buvo skirtas Integrate Grampian Forum padėti paruošti šio vadovo išleidimą- forumas susideda iš Aberdeenshire Council, Aberdeen City Council, Moray Council, NHS, Grampian Police Scotland, Scottish Fire & Rescue Service, Grampian Regional Equality Council (GREC), the Ethnic Minority Forum, the Minority Ethnic Housing Project ir Scottish Prison Service.

Publikacijos metu pateikta informacija buvo tiksli. Mes neatsakome už šiame vadove priimtinių veiksmų panaudojimą.

Please contact us on the telephone number below if you want this document in Braille, large print or on an audio CD, or if you want the document translated into another language.

إذا كنت تود الحصول على هذه الوثيقة بالخط العريض أو البريل أو الأشرطة الصوتية المدمجة أو كنت تود ترجمتها إلى لغة أخرى فالرجاء الاتصال بنا على الهاتف أدناه.

আপনি যদি এই দলিলটি ব্রেইলে, বড় ছাপার অক্ষরে বা শোনার জন্য সিডি, অথবা দলিলটি অন্য কোন ভাষায় অনুদিত চান তবে অনুগ্রহ করে নীচের টেলিফোন নম্বরে ফোন করে আমাদের সাথে যোগাযোগ করুন।

如欲索取此文件的凸字版、大字版、語音光碟，或其他語文翻譯本，請致電下列號碼。

Proszę się skontaktować z nami pod poniższym numerem telefonu jeśli ten dokument jest wymagany w alfabecie Brajla, w dużym druku, na płycie kompaktowej CD lub przetłumaczony na inny język.

Пожалуйста, свяжитесь с нами по номеру телефона, указанному ниже, если Вы хотите получить этот документ шрифтом Брайля, крупным шрифтом или на компактном аудио диске, а также если Вам нужен перевод этого документа на другой язык.

01224 523542

Sveiki

Sveiki atvykę į Šiaurės rytų Škotiją.
Mes tikimės, kad jums patiks dirbti ir gyventi čia.

Šiaurės rytų Škoija pasižymi vaizdingu kraštovaizdžiu, gyvūnija ir augmenija, golfo klubais, viskio varyklomis, pilimis, paplūdimiais, poilsio ir pramogų centrais ir žemiausiu bedarbystės lygiu JK.

Susipažinkite su didingu kraštovaizdžiu besibaigiančiu ties jūra ir klestinčiu Granito miestu, kuris pasižymi gražia architektūra ir kultūrinėmis brangenybėmis.

Karališkajai šeimai patinka Aberdino miestas ir sritis, kuri pasižymi jūriniu paveldu ir kuriame dažnai vyksta linksmi renginiai ir įvairūs jaudinantys užsiėmimai.

Aberdino mieste jūs pamatysite vietos istorijos ir kultūros įžomybes, gražius parkus ir sodus ir netoli nuo miesto centro puikų paplūdimį. Miestas pasižymi neįtikėtinais muziejais, galerijomis, barais ir restoranais, o miesto centre bei pagrindinėse gatvėse galite apsipirkti prekybos centruose.

Aberdiną vadina Europos Naftos sostine, todėl daugelis šio regiono žmonių dirba Energetikos sektoriuje.

Gražioje Aberdino srityje jūs galėsite susipažinti su senovinėmis pilimis, idiliškais miesteliais ir kaimeliais ir nepakartojama užmiesčio aplinka, kurioje apstu gyvūnijos ir augmenijos. Išstirkite 165 mylias besitęsiančias uolas, prieplaukas ir paplūdimius ir susipažinkite su tradiciniais žvejų kaimeliais. Banff'o srities pakrantėje jūs galėsite pamatyti pačius atšiauriausius pasaulio butelio formos nosies delfinus.

Moray sritis yra išsidėsčiusi tarp raižytų ir nepakartojamo grožio kalnų Highlands ir plokščių derlingų žemdirbystės laukų šiaurės rytuose. Čia galima pamatyti įvairių kontrastų- snieguotus Cairngorms kalngūbrius vienoje pusėje, o kitoje -nepalietas Moray Firth įlankos pakrantes. Tai yra Škotijos viskio pramonės buveinė, kurioje varoma 45 rūšių viskis ir kuriais yra mėgaujamasi beveik visuose pasaulio kampeliuose.

Škotijos Šiaurės rytų Visuomeninės
tarnybos paslaugas tiekia šios
valstybinės institucijos, kurios yra:
Aberdeen City Council – Aberdino
miesto savivaldybė
www.aberdeencity.gov.uk

Aberdeenshire Council – Aberdino srities
savivaldybė
www.aberdeenshire.co.uk

Moray Council –
Moray savivaldybė
www.moray.gov.uk

National Health Services Grampian –
Grampian Valstybinė sveikatos tarnyba
www.nhsgrampian.org

Police Scotland (Škotijos
policija) –
www.scotland.police.uk

Scottish Fire & Rescue Service
(Škotijos priešgaisrinės apsaugos ir
gelbėjimo tarnyba) –
www.firescotland.gov.uk

Kontaktai

Avarinės tarnybos

Avariniu atveju (automobilio avarijos ar gaisro atveju) skambinkite **999** ir teiraukitės jums reikalingos tarnybos (policijos, priešgaisrinės apsaugos, greitosios pagalbos ar pakrančių apsaugos). Šios tarnybos JK yra nemokamos. Jei jūs nesate tikri, kreipkitės į policiją.

The National Health Service (NHS)
Grampian srityje (sveikatos apsaugos tarnyba)

Accident and Emergency (A&E)
- skubios pagalbos skyrius

A&E – skubios pagalbos skyriai yra Aberdino miesto karališkoje ligoninėje ir Gyd.Gray's ligoninėje Elgine. Šie skyriai priima sunkiai sergančius ligonius bei sunkiai sužeistus žmones.

Šių skyrių adresai:

Aberdeen Royal Infirmary,
Foresterhill Road,
Aberdeen AB25 2ZN

Dr. Gray's Hospital

Elgin,
Moray IV30 1SN

Jei jūsų šeima patyrė sunkią avariją ar reikalinga medicininė pagalba, kreipkitės į Greitosios pagalbos tarnybą **999**.

A&E skyriais ir Greitosios pagalbos numeriu 999 naudotis tik rimtos ligos atveju ar avarinės situacijos metu.

Informacija apie sveikatos pasitikrinimo tarnybos skyrius galite rasti 23-26 puslapiuose.

Patarimai ir parama

Citizens Advice Bureau (CAB)
(Gyventojų patarimų biuras) - 41
Union Street, Aberdeen AB11 5BN

CAB yra Škotijos didžiausias nepriklausomas patarimų tinklas, kuris kiekvienais metais padeda virš 300 000 žmonių iš miesto ir iš kaimo, išspręsti savo problemas. Telefono numeris: **0808 800 9060**

Aberdino miesto ir Aberdino srities savivaldybės

Visuomeninė priežiūros tarnyba yra Aberdino miesto ir Aberdino srities savivaldybėse ir remia žmones, kurie turi įvairias fizinio ar jutiminio neįgalumo, psichinės sveikatos problemas, kenksmingų medžiagų vartojimo polinkį. Norint įsitikinti ar jūs galite pasinaudoti visuomeninės priežiūros tarnyba, turite kreiptis į savo vietinį socialinių paslaugų skyrių arba apsilankyti žemiau nurodytuose puslapiuose

www.aberdeenshire.gov.uk

www.aberdeencity.gov.uk

www.moray.gov.uk

Aberdino vaikų priežiūros tarnybos gali suteikti patarimą ir informaciją vaiko ir šeimos klausimais: kaip užregistruoti vaiko gimimą, kur kreiptis vaiko priežiūros klausimu, galima telefonu

0800 2983330 arba apsilankius

[www.childcare.co.uk/information/
childcare-link](http://www.childcare.co.uk/information/childcare-link)

Aberdeen City Family Information Service (FIS) - Aberdino miesto Šeimos informacinė tarnyba

FIS suteikia nemokamą, išsamią ir naujausią informaciją, pataria visais su vaiku, jaunuoliais ir jų šeimomis susijusiais klausimais Aberdine.

Apgyvendinimas Šiaurės rytuose

Jei jūs ieškote kur apsistoti, yra galimi keli variantai. Šioje dalyje suteiksime praktinius patarimus, kurie jums gali praversti.

Gyvenamąjį būstą galima įsigyti įvairiais būdais:

- Darbdavio skirtas
- Nuomotis iš privataus sektoriaus
- Patalpos Namuose, kur bus suteiktas kambarys ir pusryčiai
- Bendrabutyje
- Nuomotis iš apgyvendinimo asociacijų
- Nuomotis iš vietinės valstybinės įstaigos (savivaldybės)
- Įsigyti namą – parduodamos patalpos yra reklamuojamos vietinių advokatų bendrame marketingo puslapyje www.aspc.co.uk

Jei norite nuomotis, jūs turite tris variantus:

- Vietinė valdžia (savivaldybė)
- Apgyvendinimo asociacijos
- Užsiregistravę namų savininkai

Savivaldybės patalpos

Norint nuomotis patalpas iš vietinės valdžios (savivaldybės) ar Apgyvendinimo asociacijų, jūs turite pateikti prašymą įtraukti į laukiančiųjų sąrašą savivaldybės būstui gauti:

Aberdino srityje ir Moray -

www.apply4homes.org.uk/

Aberdino mieste -

www.aberdeencity.gov.uk/housing/find_a_home/find_a_home.asp

Elektr.p.:

Housingadviceteam@aberdeencity.gov.uk arba susisiekite su atitinkama Apgyvendinimo tarnyba

Atminkite: išdirbtų metų skaičius JK nulems galimybę įsigyti savivaldybės būstą. Visuose vietovėse būsto poreikavimas yra didelis ir būstas yra suteikiamas atsižvelgiant į žmonių poreikius. Priklausomai nuo jūsų aplinkybių, patalpos gali būti suteiktos greitai.

Etninių mažumų Apgyvendinimo projektas

Jei jūs priklausote etninių mažumų grupei ar neseniai atvykote iš kitos šalies ir jums reikalinga informacija ir patarimas apie apgyvendinimą Aberdine ar Aberdino srityje, susisiekite su Etninių mažumų darbuotoju numeriu **01224 423118** ar **07801078005**

Benamis?

Jei jūs esate benamis ar jums grėsia benamystė, susisiekitė su savivaldybės apgyvendinimo skyriaus darbuotoju aptarti susidariusią padėtį:

www.aberdeenshire.gov.uk
www.aberdeencity.gov.uk/housing/homelessness/hoa_homelessness.asp

- Ne darbo valandomis

01224 620610

Epaštas: Housingadviceteam@aberdeencity.gov.uk

www.moray.gov.uk - **08457 565656**

Privačiai nuomojamos patalpos

Norint nuomotis patalpas privačiame sektoriuje, pirma turite pasitikrinti ar patalpų savininkas yra užsiregistravęs vietinėje savivaldybėje. Daugelis privačių savininkų yra užsiregistravę savivaldybėje ir jų registracijos numerį galite pastebėti bet kokiame rašytiniame ar internetiniame skelbime kartu su Energinio naudingumo koeficientu (EPC). Jūs galite pasitikrinti registracijos numerį ar nuomos adresą

Landlord Registration Scotland puslapyje www.landlordregistrationscotland.gov.uk.

Užregistruojant savininką, savivaldybė turi įsitikinti ar jis/ji gali nuomoti patalpas. Kai kurių patalpų savininkams gal būt reikės išduoti atitinkamas savivaldybės licenzijas. Tai yra namai, Houses of Multiple Occupation (HMOs) - užimti daugelio žmonių, ir namai ir butai, kuriuose gyvena trys nepažįstami žmonės. Savivaldybė ir priešgaisrinės apsaugos tarnybos turi šiuos namus detalai apžiūrėti ir įsitikinti, kad jie yra saugūs ir tinkami gyventi.

Savininko įsipareigojimai

Visi savininkai užsiregistravę vietinės valdžios institucijoje ir gaunantys nuomininko depozitą, turi laikytis Tenancy Deposit Schemes (Scotland) Regulations 2011 (2011 Škotijos nuomos depozito nuostatų) reikalavimų ir padėti depozitą vienoje iš trijų vyriausybės patvirtintų Depozito sąskaitų. Pasirašant nuomos sutartį, jie taip pat turi pateikti Energinio naudingumo koeficiento sertifikatą (EPC). Savininkai, kurie suteikia garantuotą ar trumpalaikę garantuotą nuomą, pagal įstatymą turi pateikti nuomos informacinį paketą. Nuomos informacinis paketas yra standartinis dokumentas, su kuriuo galima susipažinti Škotijos vyriausybės tinklalapyje. Jame pateikta informacija susideda iš:

- Nuomos sutarties
- Patalpų sąlygų
- Nuomininko teisių ir įsipareigojimų
- Savininko teisių ir įsipareigojimų

Jūsų savininkas turi užtikrinti, kad patalpas, kurias jis/ji ruošiasi nuomoti yra minimaliai sutvarkytos gyvenumui:

- Turi pateikti galiojantį dujų naudojimo sertifikatą
- Jo pareiga aprūpinti gaisro detektoriais, t.y. dūmų detektoriumi, ir prižiūrėti juos.

- Prižiūrėti vandens ir dujų vamzdžius ir elektros įrangą
- Atsakingas už bendro naudojimosi patalpų, kaip laiptinių, aikštelių, koridorių, remontą

Jei jūs nepatenkinti savininku ar namu, kuriame gyvenate, susisiekite su atitinkama vietos valdžios institucija/savivaldybe:

Aberdeenshire Council-Aberdino srities savivaldybė

Community Planning and Housing Team- Bendruomenės planavimo ir apgyvendinimo grupė

01467 628491/628492

landlordregistration@aberdeenshire.gov.uk

www.aberdeenshire.gov.uk

Moray Council- Moray savivaldybė

www.moray.gov.uk

Aberdino miesto savivaldybė - HMO skyrius:

hmounit@aberdeencity.gov.uk

Privataus sektoriaus apgyvendinimo skyrius:

01224 522299

Epaštas:landlordregistration@aberdeencity.gov.uk

Išsamesnė informacija galima Škotijos vyriausybės tinklalapyje - www.betterrentingscotland.com

Jūsų nuomininko teisės

Kiekvienas nuomininkas turi teisę:

- Žinoti nuomos sąlygas ir pasirašyti nuomos sutartį
- Žinoti savininko adresą ir jo vardą
- Į tinkamas patalpas gyvenimui
- Savininkui paprašius atlaisvinti patalpas, prieš tai iš anksto įspėtam
- Naudotis patalpomis netrukdomam

Nuomos sutartis

Tai sutartis tarp jūsų ir jūsų savininko, kurią jūs abu pasirašote ir nurodote nuomos trukmę. Norint pasitarti prieš pasirašant sutartį, kreipkitės į Citizens Advice Bureau (CAB).

Elektros ir telefono tarnybos

Privačiame sektoriuje nuomos pradžioje, turite įsitikinti ar patarnavimų sąskaita yra įtraukta į nuomos kainą. Jei ne, susisiekite su tarnybomis, tiekiančiomis paslaugas, ir savo vardu užsiregistruokite. Norint turėti elektros tiekimą ar telefono ryšio paslaugas namuose, susisiekite su atitinkamomis kompanijomis, pvz. Scottish Hydro-Electric ar British Telecom. Įsigijus šias paslaugas, tampate atsakingi už jas. Pasibaigus nuomos sutarčiai, praneškite tiekėjams, kad jūs palaisvinate patalpas ir nebesinaudosite tomis paslaugomis.

Savivaldybės mokestis

Savivaldybės mokestis padeda vietinėms tarnyboms vykdyti švietimo, policijos ir atliekų išvežimo paslaugas. Savivaldybės mokestį moka visi turintys patalpas, privačiame ar socialiniame sektoriuje. Pasitikslinkite su savininku apie savivaldybės mokestį. Jei savivaldybės mokestis nėra įtrauktas į mėnesinio nuomos mokesčio sumą, turėsite jį mokėti atskirai. Išsamesnė informacija galima paskambinus:

08456080921 ar **01224 219283** arba
apsilankius tinklalapyje:

www.aberdeencity.gov.uk/council_tax_benefits/council_tax_home.asp

Draudimas

Įsikėlus į nuomojamas ar dalinai nuomojamas patalpas, reikėtų apdrausti nuosavą turtą. Šis draudimas apsaugos asmeninį turtą praradimo, vagystės ar sugadinimo atveju.

Perkant namą

Perkant namą, reikėtų pasikonsultuoti finansiniais ir teisiniais pirkimo klausimais. Finansinį patarimą galite gauti kreipdamiesi į vietinį banką ar statybinę organizaciją arba susitikti su nepriklausomu finansiniu patarėju.

Daugelis parduodamų valdų yra reklamuojama Aberdino advokatų turto centre (Aberdino miesta ir sritis) - www.aspc.co.uk ir Moray advokatų turto centre - www.spcmoray.com/

leškant darbo Ŗiaurės rytuose

Beieškant darbo, galite kreiptis į darbo biržas, tiesiogiai susisiekti su kompanijomis arba privačiomis įdarbinimo agentūromis.

Darbo vietos taip pat reklamuojamos:

- Vietiniuose laikraščiuose, įskaitant 'Press and Journal' kiekvienos savaitės penktadienį
- Job Centre Plus – www.dwp.gov.uk
- Skills Development Scotland – www.myworldofwork.co.uk
- www.myjobscotland.gov.uk

Darbo teisės

Darbo teisė yra gana sudėtinga. Turite klausimų ar problemų, kreipkitės pirma į darbdavį arba apsilankykite

www.gov.uk.

Išskirtiniu klausimu jums reikėtų kreiptis į Citizens Advice Bureau (CAB) arba apsilankyti tinklalapyje-
[worksmart.org.uk/ work-rights](http://worksmart.org.uk/work-rights) arba skambinti **0800 917 2368** ir paprašyti, kad atsiųstų kopiją leidinio 'Working in the UK – Know your Rights' (dirbant JK-žinok savo teises), kuris yra išverstas į kelias kalbas.

Pašalpos

Valstybines pašalpas moka valstybė priklausomai nuo susidariusių aplinkybių. Pagrindinė taisyklė yra tokia, kad atvykus į Škotiją ir nesuradus darbo (net jei ir atvykote iš Europos ekonominės zonos), turite patys save išsilaikyti ir nepretenduoti į visuomenės fondą. Išsamesnė informacija galima apsilankius tinklalapyje apie valstybines pašalpas
www.dwp.gov.uk/international/social-security-agreements/.

Jei atvykote iš Kroatijos ar ES ir norite dirbti JK, jums reikės turėti atitinkamą vizą ir leidimą. Išsamesnė informacija galima:

www.gov.uk/browse/visas-immigration/work-visas

Nacionalinio draudimo numeriai

Kiekvienas dirbantis JK privalo turėti Nacionalinio draudimo numerį (NI). Jei jau dirbate Šiaurės rytuose ar norite surasti darbą, jums reikės paduoti prašymą Nacionalio draudimo (NI) numeriui įsigyti. Jūs ar jūsų darbdavys turi susisiekti su Jobcentre Plus ir susitarti apie susitikimą arba galite paskambinti numeriu **0845 600643**. Susitikimas vyksta apie keturiadešimt minučių, o NI numerį jūs gausite 3-4 savaitių laikotarpyje. Su savimi jums reikės atsinešti tapatybės dokumentą ir įrodymą apie jūsų įdarbinimą, t.y. darbdavio laišką.

Gavę Nacionalinio draudimo numerį, turite pranešti savo dardaviui. Šis numeris yra vienintelis, skirtas tik jums.

Šis numeris yra naudojamas JK pašalpų sistemoje ir registruoja jūsų NI įnašus.

Savatoriškas nemokamas darbas

Savatoriškas darbas padės jums atskleisti jūsų įgūdžius ir padės išsiugdyti naujus. Apsilankykite www.volunteeraberdeen.org.uk ir www.vcaberdeenshire.org.uk

Skills Development Scotland (SDS)- Škotijos įgūdžių vystymo organizacija remia žmones, kurie nori sėkmingai siekti karjeros. SDS organizacijoje galite susitikti konkrečiai su žmogumi ir aptarti karjeros siekimo klausimus; mokyklose ir SDS centruose, susitikimų centruose ir dinamiškame tarnybos tinklalapyje My World of Work (Mano darbo pasaulis) galite gauti patarimą, o taip pat visokeriopą paramą.

SDS padeda žmonėms įgyti įgūdžius visam karjeros gyvavimui, įskaitant karjeros pasirinkimą ir pasiruošimą darbui:

- Pažanga darbo vietoje
- Žinių tobulinimas, pvz. naujos technologijos naudojimas
- Prisitaikymas prie pasikeitimų, pvz. etatų mažinimas ar įgūdžių perdavimas naujiems tikslams

Papildomai šios karjeros siekimo tarnybos dirba kartu su eile partnerių, kurie remia juos lėšomis ir apmoko žmones visose jų vystymosi stadijose,

įskaitant įdarbinimo programas (įdarbinimo fondas), Šiuolaikinį amatų mokymą www.apprenticeships.scot ir Individual Learning Accounts (Asmeninės mokymosi sąskaitos). www.myworldofwork.co.uk/section/funding SDS taip pat remia Škotijos vyriausybės PACE etatų mažinimo tarnybą. www.skillsdevelopmentscotland.co.uk/our-services/pace-redundancy-support/ išsamesnė informacija galima www.myworldofwork.co.uk arba skambinkite **0800 917 8000** arba apsilankykite Skills Development Scotland Centruose www.skillsdevelopmentscotland.co.uk

UK National Recognition Information Centre (NARIC) - JK Valstybinis pripažinimo informacinis centras

JK NARIC tiekiama palyginamoji informacija yra skirta asmenims padėti pasirinkti darbus ar mokymosi kursus JK. Palyginimo pareiškimas ar Karjeros pasirinkimo pranešimas kartu su papildoma informacija ir CV ar pareiškimo forma gali būti pateikti darbdaviui ar institucijoms ir yra patvirtinamasis dokumentas apie užsienyje įgytų kvalifikacijų sulyginimą su JK kvalifikacijomis. Yra keletas skirtingų tarnybų ir jų mokestis gali skirtis. Apsilankykite www.naric.org.uk/naric/

Dirbant Šiaurės rytuose

Darbo užmokestis

Škotijoje daugelis dirbančiųjų gauna darbo užmokestį kas mėnesį, o kai kuriems yra mokama kas savaitę. Škotijoje dirbantiesiems turi būti mokamas minimalus teisiškai patvirtintas valstybinis minimalus darbo užmokestis.

Norint sužinoti minimalų darbo užmokestį, apsilankykite tinklalapyje www.direct.gov.uk arba skambinkite minimalaus atlygio pagalbos linijai 0845 600 678.

Darbo valandų nuostatos

Darbo valandų nuostatos teigia:

- Vidutinė darbo savaitė neturi viršyti 48 valandų (sutarus su darbdaviu, galite dirbti ilgiau)
- Naktinių darbuotojų kasdienis darbo laikas sumažintas iki 8 valandų
- Naktiniams darbuotojams turėtų būti pasiūlyta sveikatos apžiūra
- Minimalus poilsio laikas: kasdien (11 valandų) ir kas savaitę (1 diena).
- Pertraukos darbe (20 min kas 6 valandas)
- Mokamos atostogos (4 savaitės – proporcingai)

Mokesčiai

Darbuotojams, kiekvieną kartą gavus darbo užmokestį, darbdavys išskaičiuos pajamų ir valstybinį draudimo mokestį ir perduos mokesčių inspekcijai. Tai vadinama PayAs You Earn (PAYE) - Uždirbai sumokėk. Galite susigrąžinti pajamų mokestį, jei sugrįžote/ruošiatės sugrįžti atgal į savo šalį. Jei dirbate ir esate nuo 16 iki 65 metų amžiaus, turite mokėti valstybinį draudimą (NI). Šių mokesčių įmokos nulems jūsų kitų mokesčių (ligos pašalpos, motinystės pašalpos) dydį.

Darbdavys gali išskaičiuoti pagal įstatymą tik jei:

- Reikalauja įstatymas (pvz. PAYE ar NI mokesčiai)
- Remiantis darbo sutartimi/ turi jūsų leidimą
- Išskaičiuoti, darbininkui sutikus raštu

Darbo sauga

Abudu darbdavys ir darbininkas yra atsakingi už darbo saugumą darbo vietoje. Jūs turite teisę dirbti darbo vietoje be pavojaus.

Įstatymas apsaugo darbininkus, jei darbdavys nori pasipelnyti ir nesilaiko darbo saugos. Jei jūs galvojate, kad jūsų darbo vietoje yra darbo saugos pažeidimų, prašau kreiptis į darbo saugos skyrių

www.hse.gov.uk/

Ligos pašalpa

Darbininkai, kurie susirgo ir nedirbo daugiau nei 4 dienas ir mokėjo pakankamai NI mokesčių, gali kvalifikuotis SSP pašalpai gauti. Ją moka darbdavys. Agentūrų darbuotojams, mokantiems NI mokesčius, gali būti išmokėta SSP pašalpa, jei jie buvo įdarbinti jiems susirgus.

Motinytės pašalpa

Nėščia darbuotoja/darbininkė, turinti 26 savaičių nepetraukiamą darbo stažą ir 15 savaičių iki vaiko gimimo dienos, turi teisę gauti SMP. Jei jums nepriklauso SMP, bet atsižvelgus į sumokėtų NI mokesčių dydį ir padavus pareiškimą į vietos pašalpų ofisą, galite gauti motinytės pašalpą.

Apmokamos atostogos

Pagal įstatymą kasmet jums priklauso minimalios 5.6 savaitės apmokamų atostogų (28 dienos, jei dirbama 5 dienas savaitėje). Tai gali būti įskaitant ir šventės dienas. Tokios pačios teisės ir sąlygos galioja dirbantiems nepilną darbo savaitę.

Lygios galimybės

Darbdavys JK turi apsaugoti visų darbininkų teises prieš bet kokią diskriminaciją. Diskriminacija gali būti rasės, lyties, seksualinės orientacijos, neįgalumo, amžiaus, tikėjimo ar įsitikinimų pagrindo.

Jei galvojate, kad esate diskriminuojamas/a, galite kreiptis į Citizens Advice Bureau.

JK įstatyme yra nustatytos žmonių grupės, kurios yra apsaugotos nuo diskriminacijos darbo vietoje ar aptarnavimo sferoje. Šios devynios grupės yra vadinamos lygybės ypatybėmis, t.y. amžius, neįgalumas, lyties pakeitimas, vedybos ir civilinė partnerystė, nėštumas ir motinytė, rasė, religija ir įsitikinimai, lytis ir lytinė orientacija, ir visas jas apsaugo įstatymas.

Išsami informacija galima www.equalityhumanrights.com/your-rights/. Šioje Škotijos dalyje jūs galite susisiekti su www.grec.co.uk ar www.nesen.org.uk.

Darbo teisė

Naudinga informacija galima straipsnyje 'Working in the UK – Your Rights' (Dirbant JK- Tavo teisės), kuris yra tinklalapiuose www.worksmart.org.uk arba www.tuc.org.uk/tuc/workingintheuk.pdf.

Švietimas ir mokymasis

Išsamus vadovas apie Švietimą ir vaikų tarnybas Aberdino mieste. Jį galima rasti

www.aberdeencity.gov.uk/web/files/SchoolsColleges/Guide_to_ECS_2015_16.pdf

Kada vaikai pradeda lankyti mokyklą?

Škotijoje vaikai pradeda eiti į mokyklą kai jiems sukanka 5 metai. 12 metų pradeda lankyti vidurinę mokyklą iki jiems sukaks 16 metų.

Tada jie gali palikti mokyklą arba pasilikti įgyti daugiau kvalifikacijų.

Kur vaikai lanko mokyklą?

Priklausomai nuo jūsų gyvenamosios vietos, vaikai dažniausiai lanko savo vietinę pradinę ar vidurinę mokyklą. Norint sužinoti apie artimiausią mokyklą, turite kreiptis į Švietimo ofisą.

Vaikai iki 5 metų gali lankyti ankstyvaus mokymo ir vaikų priežiūros grupes. Po trečio gimtadienio vaikui gali būti suteikta nemokama vieta darželyje.

www.aberdeencity.gov.uk/education/learning/schools/scc_nursery_school_places.asp

Vaikams ir šeimoms tarnyba gali suteikti patarimą ir informaciją apie ikimokyklinį švietimą ir paramą ieškant ir finansuojant vaiko priežiūrą. Tarnyba negali rekomenduoti tiekėjus, bet gali suteikti nepriklausomą ir išsamią informaciją, leidžiančią tėvams pasirinkti. Tarnyba atsako į skambučius vaikų ir šeimos bei kitais klausimais. Darbdavys gali suteikti galimybę įsigyti Vaikų talonus darbo vietoje.

Norime įspėti, kad remiantis įstatymu jūs galite būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn, jei paliksite vaiką be priežiūros namuose net ir trumpam laikotarpiui. Prašau pasirūpinkite vaiko priežiūra.

Kaip tėvams/globėjams paduoti prašymą dėl priėmimo į mokyklą?

Dažniausiai tėvai ar globėjai susisieks su vietinės mokyklos direktoriumi/e. Jei tėvams ar globėjams reikalinga vertėjo pagalba, mokykla tuo pasirūpins. Norint, kad vaikas lankytų vietinę mokyklą, turite paduoti prašymą registracijai. Prašymų formas galima įsigyti mokyklose ir švietimo ofisuose.

Vaikai su papildomomis reikmėmis

Kai kuriems vaikams mokytis gali būti reikalinga papildoma pagalba. Priklausomai nuo jų poreikių, jie gali gauti įvairią paramą.

Švietimo psichologo tarnyba

Sunkiai besimokantiems vaikams mokykloje padės Švietimo psichologas. Jie kartu dirba su tėvais ir mokytojais ir gali patarti apie atitinkamą paramą vaikui.

Specialios mokyklos

Specialios mokyklos yra skirtos vaikams su žymiu proto atsilikimu, tačiau vaikai lanko tokias mokyklas tik po to kai jie susitinka su Švietimo psichologu. Šiaurės rytuose yra keletą mokyklų:

Aberdino srityje–www.aberdeenshire.gov.uk/schools/our_schools/allschools.asp?schooltype=spe

Aberdino mieste– www.aberdeencity.gov.uk/education_learning/schools/scc_schools_list.asp

Anglų kaip papildoma kalba

Mokytojai specialistai užsiima su vaikais mokyklose, kurie namuose nekalba angliškai. Tėvai, nemokantys anglų kalbos, pareiškimo padavimo į mokyklą metu nurodykite Direktroriui/ei susidariusią situaciją.

Jutiminės paramos tarnyba

Grupė mokytojų specialistų dirba su vaikais turinčiais klausos ar regos neįgalumą. Pareiškimo padavimo į mokyklą metu nurodykite Direktroriui/ei susidariusią situaciją.

Mokyklinis transportas

Jei gyvenate arti vietinės mokyklos, vaikui transportas yra neparūpinamas. Jei pradinė mokykla yra daugiau nei 2 mylios nuo namų, vaikui bus išskirtas nemokamas transportas. Vaikams, kurie eina į vidurinę mokyklą ir gyvena daugiau nei 3 mylios nuo mokyklos, bus išskirtas nemokamas transportas. Bet vaikui, tėvų prašymu lankantis kitą mokyklą, transportas bus nesuteiktas.

Mokykliniai pietūs

Visi pradinių ir specialiųjų mokyklų mokiniai yra maitinami pietumis. Škotijoje 1 - 3 klasių mokiniai maitinami nemokamai.

Aberdino sritis – www.aberdeenshire.gov.uk/schools/school_meals/primary.asp

Aberdino miestas–
www.aberdeencity.gov.uk/schoolmeals/

Moray - www.moray.gov.uk/moray_standard/page_55540.html

Pašalpa drabužiams įsigyti

Kai kuriems tėvams gali būti išskirta pašalpa drabužiams įsigyti. Išsamesnė informacija galima:

Aberdino sritis - www.aberdeenshire.gov.uk/parentscarers/financial/clothing.asp

Aberdino miestas -
Mforbes@aberdeencity.gov.uk ir tel: **01224 523898**

Moray -
www.moray.gov.uk/moray_standard/page_55486.html

Tolimesnis mokymasis

Daug galimybių yra sudaryta tobulinti anglų kalbos, kaip antros kalbos, žinias atitinkamuose anglų kalbos kursuose. Biznio studijų, naudojimosi kompiuteriais, inžinerijos, ir t.t., pripažintas kvalifikacijas galima įgyti kartu su trumpu darbo saugos, pirmos pagalbos kursų išklusymu. Bendras žinias įgysite istorijos, sporto ir meno sričių užsiėmimuose.

Kursai yra vedami dienos metu, vakarais ir kartais savaitgaliais. Šiaurės rytų Škotijos koledžas aptarnauja Šiaurės rytus. Aberdine taip pat yra universitetai ir kitos mokymosi įstaigos. Išsamesnė informacija galima www.learndirect.com.

Bendruomenės mokymas

Apie bendruomenės mokymosi galimybes surasite apsilankę tinklalapyje:

Aberdino sritis – www.aberdeenshire.gov.uk/cld/index.asp

Aberdino miestas–

Tel: **01224 611151/01224 538088**

www.aberdeencity.gov.uk/education_learning/training_development/lifelong_learning/Home_Page.asp

Moray – www.moray.gov.uk/moray_standard/page_39860.html

Bendruomenės mokymas atliekamas vietinėse bendruomenėse ir jis yra skirtas jauniems žmonėms ir suaugusiems, norintiems išmokyti anglų kalbos bendravimo kasdieniniame gyvenime (ESOL), o taip pat naudojimosi kompiuteriu pagrindų.

Saugus ir teisėtas gyvenimas

Šiame skyrelyje mes supažindinsime jus kaip saugiai gyventi Šiaurės rytuose ir laikytis įstatymų.

Avarinės tarnybos

Avariniu atveju skambinkite **999** ir nurodykite jums reikalingą tarnybą.

Jos yra:

- Greitoji pagalba
- Pakrančių apsauga
- Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo
- Policija

Visi skambučiai avarinėms tarnyboms yra nemokami, netgi iš mobilaus telefono. Jei nežinote kokia tarnyba pasinaudoti, kreipkitės į policiją.

Policija

Reikia susisiekti su policija, nes: jūs nusikaltimo auka, nusikaltimo liudininkas/ė, patyrėte avariją, arba reikalinga informacija. Kiekvienas miestelis turintis policijos nuovadą, nedarba 24 valandas. Jei nuovada uždaryta, skambinkite į Tarnybos centrą **101** arba apsilankykite tinklalapyje

www.scotland.police.uk

101 sujungs su bet kuria Policijos nuovada 24 valandas per dieną, 7 dienas per savaitę. Iš viso skambučiai kainuos 15 pensų. Galite įsivesti 101 numerį mobiliame telefone Avarinės tarnybos numerio (Avariniu atveju) pavadinimu.

Visuomenės saugumas

Kiekvienais metais žmonės tampa nusikaltimo aukomis. Norite pasiteirauti ar esate susirūpinę dėl visuomenės saugumo ar antisocialinio elgesio bendruomenėje, prašau kreipkitės į Community Safety Unit - Visuomenės saugumo padalinį žemiau nurodytame puslapyje:

1

Antisocialinis elgesys yra tai, kai asmens elgesio manieros gali iššaukti arba iššauktų jaudulį ir nerimą kitam asmeniui ; arba kažkokio tai laikotarpio metu jie elgtusi taip, kad iššauktų arba galėtų iššaukti jaudulį ir nerimą bent vienam asmeniui negyvenčiam tuose pačiuose namuose.

Aberdino srities savivaldybė

Team Leader (Community Safety)
Housing and Community Planning
Gordon House, Blackhall Road
Inverurie, AB51 3WA
01467 628439

Moray savivaldybė

Antisocial Behaviour Coordinator
Council Office
High Street
Elgin
IV30 1BX
0800 5877 197

Aberdino miesto savivaldybė

Service Manager - Community Safety
Housing and Environment
Community Safety Hub
1st Floor, Frederick Street Centre
Frederick Street
Aberdeen, AB24 5HY
01224 219 451

Galite susisiekti su Crimestoppers
(Nusikaltimui sustabdyti), ir pranešti apie
bet koki visuomenės saugumo klausimą
su 100% konfidencialumo garantija **0800
555 111**. Arba anonimiškai pateikti
informaciją internetu – [www.
crimestoppersscotland-uk.org](http://www.crimestoppersscotland-uk.org).

Apsauga nuo gaisro

Apsisaugoti nuo gaisro galite:

- Pasitikrinkite ar turite dūmų detektorių. Kilus gaisrui, Šie detektoriai duos signalą. Įspės apie dūmus ar aukštą temperatūrą ir suteiks laiko pasišalinti.
- Niekada neišimkite elemento iš dūmų detektoriaus.
- Vieną kartą metuose pakeiskite elementą arba kai girdite pypsiantį garsą.

Škotijoje The Scottish Fire & Rescue Service (SFRS) tarnyba suteikia pagalbą 24 valandas per dieną, 7 dienas savaitėje. Jie moko ir suteikia informaciją kaip išvengti gaisro ir suteikia informaciją kaip pagerinti namų ir darbo vietos saugumą.

Priešgaisrinė tarnyba padeda avarijų metu ir dirba kartu su Škotijos policija ir kitomis tarnybomis siekiant saugumo keliuose. Kiekvienas gyvenantis ir dirbantis srityje gali **nemokamai** naudotis šiomis tarnybomis.

Ar easte nustatę rizikos faktorius savo namuose? Nemokama informacija apie saugą namuose yra galima www.firescotland.gov.uk ar paskambinus **0800 0731 999**.

Priešgaisrinės apsaugos brošiūras įvairiomis kalbomis galima įsigyti vietinėse priešgaisrinės tarnybos stotyse. SFRS darbuotojai gali atvykti į namus ir pravesti nemokamą priešgaisrinės apsaugos patikrinimą ir suteikti nemokamą dujų detektorių.

Atsiminkite, jei įvyktų gaisras:

- IŠBĖKITE
- NEIKITE Į VIDŲ
- SKAMBINKITE TARNYBAI **999**

Nelegalios narkotinės medžiagos

Kai kurių rūšių narkotinių medžiagų laikymas yra neteisėtas. Tai yra hašišas, amfetaminas, heroinas, ekstazis, kokainas, ir eilė kitų. Kai kurios narkotinės medžiagos, nors ir gydytojo išrašytos, gali būti laikomos neteisėtomis, jei radus paaiškėtų, kad medžiagos nebuvo skirtos jums. Atradus bent vieną iš šių narkotinių medžiagų, gali būti skirta buda arba laisvės atėmimas arba abudu kartu. Šiuo metu naujas psichiškai aktyvias medžiagas, vadinamomis įteisintomis narkotinėmis medžiagomis (legal highs), galima įsigyti specialiose parduotuvėse. Atminkite, jei policija atrastų bet kokius miltelius ar žolinę medžiagą, jie turi teisę konfiskuoti, o kai kuriais atvejais net paprašyti jus vykti į policijos nuovadą medžiagų tyrimui.

Jei policija įtartų apie neteisėtų medžiagų laikymą, jie turi teisę sustabdyti ir apieškoti įtartinus asmenis.

Škotijoje yra neteisėta, pavartojus narkotines medžiagas, bandyti vairuoti. Išsamesnė informacija apie narkotines medžiagas galima

<http://knowthescore.info>

Ginklai

Negalima nešiotis bet kokios rūšies peilį. Peilių nešiojimas viešose vietose Škotijoje be atitinkamos priežasties yra negalimas ir Škotijos policija gali imtis griežtų priemonių. Įtartinus asmenis policija turi teisę apieškoti. Suradus peilį, policija suimtų, patalpintų į areštinę iki kitos dienos pasirodymo teisme. Bet kokios rūšies ginklo nešiojimas Škotijoje

yra neteisėtas ir Škotijos policija gali imtis griežtų priemonių, nebent turite išduotą šaunamojo ginklo sertifikatą.

Rūkalai/Alkoholis

- Cigaretės ir alkoholį galima įsigyti tik sukakus 18 metų ir vyresniems
- Tiekimas cigarečių ir alkoholio vaikams jaunesniems nei 18 metų yra neteisėtas
- Alkoholio aptarnavimo ir pirkimo metu jaunuoliai/ės, jaunesni nei 25 metų amžiaus, gali būti paprašyti parodyti tapatybės dokumentą
- Kai kurios vietinės valdžios institucijos draudžia gerti alkoholį viešose vietose –vietos bus pažymėtos
- Draudžiama atsinešti alkoholio į barus
- Norėdama apsaugoti neblaivius ir keliančius netvarką arba negalinčius pasirūpinti savimi asmenis policija gali juos suimti.
- Rūkymas draudžiamas visose Grampian sveikatos pastatuose, jų valdose, teritorijose ir automobiliuose
- Vairavimas išgėrus yra sunkus nusikaltimas, už kurį galite būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn ir patalpinti į kalėjimą
- Škotijoje leidžiama alkoholio riba vairuoti yra žemesnė nei kitose JK vietose

Neseniai pasikeitė vairavimo išgėrus įstatymas, išsamesnė informacija galima - www.drinkaware.co.uk

Vaikų apsauga

Ne tik vaikų apsaugos tarnybos turi apsaugoti vaikus. Tai yra kiekvieno visuomenės nario pareiga. Atminkite – pastebėjus smurtą, nesitikėkite, kad kas nors kitas pastebės.

Norint aptarti, paprašyti pagalbos ar perduoti informaciją ar susirūpinimą;

- Dienos metu galite susisiekti su vietiniu socialinio darbo skyriumi, patronažine sesele ar policija
- Nedarbo valandomis kreipkitės į socialinės darbo tarnybos avarinį skyrį – ši tarnyba galima naktimis ir savaitgaliais - **0845 840 0070**
- Bet kuriuo metu galite susisiekti su policija **101**
- Taip pat galite kreiptis į Valstybinę vaiko apsaugos liniją (24-valandų nemokama paslauga) **0800 022 3222**

Neapykantos nusikaltimai

Neapykantos nusikaltimų kaip ir visų kitų kriminalinių nusikaltimų motyvas yra priešiškus ar išankstinis nusistatymas prieš auką- dėl jo/jos amžiaus, neįgalumo, lyties pakeitimo, rasės, religijos ir įsitikinimų, lyties ir seksualinės orientacijos.

Visi neapykantos nusikaltimai yra svarbūs. Policijai galite pranešti apie bet kokią neapykantos nusikaltimą. Pranešti galite paskambinę 101. Viskas bus rimtai ir konfidencialiai išklausa.

Smurtas artimoje aplinkoje & smurtas prieš lytį

Smurtas artimoje aplinkoje (remiasi smurtu prieš lytį) dažniausiai yra vyro smurtinis arba kontroliuojantis elgesys žmonos, draugės ar meilužės atžvilgiu. Tačiau smurtas pasitaiko ir gėjų bei lesbijiečių savitarpio santykiuose, o kai kuriais atvejais- moters prieš vyrus.

Smurtas pažeidžia mus visus – gyvenimus, darbo vietas ir mūsų bendruomenes. Tai gali paveikti visus nepriklausomai nuo jų lyties, rasės, klasės, amžiaus, religijos, seksualumo, pajamų, gyvenimo būdo ar gyvenamos vietos.

Smurtas artimoje aplinkoje ir smurtas prieš lytį yra nepriimtini.

Yra įvairios smurto rūšys:

- Smurtas artimoje aplinkoje
- Žalojančios tradicijos – priverstinės vedybos, garbe besiremiantis smurtas, moters lyties organų suluošinimas
- Seksualinis priekabiavimas ir persekiojimas
- Komercinis seksualinis išnaudojimas
- Seksualinis smurtas prieš vaikus (dabar suaugusieji)
- Išprievartavimas ir seksualinis užpuolimas

Savitarpio santykiai

Seksualiai santykiai galimi nuo 16 metų su kitu asmeniu, kuriam taip pat sukako 16 metų.

Vietinės tarnybos

Aukų paramos tarnyba suteikia emocinę, praktinę paramą ir suteikia informaciją aukoms, liudininkams ir visiems patyrusiems nusikaltimo poveikį. Tarnyba yra nemokama ir konfidenciali, savanoriai dirba aukoms skirtame visuomeniniame tinkle bei aukų tarnybose teismuose.

Aukų paramos Moray

Culbard House

22 Culbard Street

Elgin, IV30 1JT

01343 544607

Victimsupport.moray@victimsupportscotland.org.uk

Aukų paramos Aberdino apskrityje

23/25 Bridge Street (RHS 2nd Floor)

Ellon, AB41 9AA

01358 725016

victimsupport.aberdeenshire@victimsupportscotland.org.uk

Aukų paramos Aberdine

41 Regent Quay

Aberdeen, AB11 5BE

01224 622478

Victimsupport.aberdeen@victimsupportscotland.org.uk

Grampian moterų pagalba

25 Greenfern Road

Mastrick

Aberdeen, AB16 6TS

01224 593381

info@grampian-womens-aid.com

Prievartos ir priekabiavimo paramos – moterų pagalba šiaurės rytuose

112 Crown Street

Aberdeen, AB11 6HJ

01224 590932

info@rasane.org.uk

Moray Moterų pagalba

57A Marleon Field

Elgin, IV30 4GB

01343 548549

Smurto namuose paramos ir apgyvendinimo projektas (DASAP)

Aberdeen Cyrenians

62 Summer Street

Aberdeen, AB10 1SD

Valstybinės tarnybos

National Domestic Abuse Helpline
(24hr) - **0800 027 1234**

Abused Men In Scotland (7pm-10pm)
- **0808 800 0024**

Shelter Scotland –

www.scotland.shelter.org.uk

Zero Tolerance -

www.zerotolerance.org.uk

Forced Marriage – www.scotland.gov.uk/Topics/Justice/crimes/forced-marriage

Female Genital Mutilation –

www.fgmaware.org

Vairavimas

Asmenys iš ES gyvenantys JK

Turintiems galiojančią Europos Sąjungos bendruomenės vairavimo licenziją ir besilankantiems JK, galite vairuoti bet kokį automobilį, kuris yra nurodytas jūsų teisėse. Visi vairuotojai turi prisilaikyti JK minimalaus amžiaus reikalavimų – 17 metų automobiliams ir motociklams, 18 metų vidutinio dydžio transporto priemonėms ir 21 metų didelėms krovininėms mašinoms ir autobusams.

Turintiems galiojančią Europos Sąjungos vairavimo licenziją, bus leidžiama vairuoti JK žemiau nurodytais laikotarpiais. Jei licenzijos laikas nepasibaigs, galėsite vairuoti automobilį ar motociklą (paprasta licenzija) JK iki jums sueis 70 metų, arba 3 metus nuo jūsų atvykimo, arba kuris iš šių laikotarpių yra ilgesnis. Norint vairuoti praėjus šiems laikotarpiais, reikės įsigyti JK vairavimo licenziją. Kitu atveju, galite pasikeisti į JK licenziją bet kuriuo metu.

Neturint galiojančios licenzijos, automobilis bus atimtas. Teisinės nuobaudos gali būti: bauda, balai jūsų licenzijoje ir diskvalifikacija vairuoti.

Svečias ar gyventojas (įskaitant studentus) ir ne ES licenzijos savininkas

Turint galiojančią paprastą vairavimo licenziją ar tarptautinį vairavimo leidimą (automobilio, mopedo, motociklo), galite vairuoti mažas transporto priemones 12 mėnesių iki tapsite nuolatiniu gyventoju. Norint nepertraukiamai vairuoti, galite įsigyti

laikiną licenziją ir 12 mėnesių laikotarpyje išlaikyti vairavimo egzaminą. Įsigijus laikiną licenziją šio laikotarpio metu, laikinų licenzijų sąlygos, pvz. Privalumas iškabinti L ženklą ar būti prižiūrimam kvalifikuoto vairuotojo ar negalėti vairuoti autostradose, negalios. Informacija apie licenzijas galima - www.gov.uk/driving-nongb-licence ar www.dvla.gov.uk.

DVLA (Vairuotojų ir transporto priemonių licenzijavimo agentūra) informacinė brošiūra D100 yra galima pašto skyriuose, kuri suteikia informaciją apie vairavimą JK.

Perkant automobilį

Perkant panaudotą automobilį, būtų pravartu pasitikrinti jo duomenis ir įsitikinti ar transporto priemonė neturi nesumokėtų skolų, ar nėra vogta, nurašyta ar nėra atsuktas kilometražo skaitiklis. Išsami informacija galima www.rac.co.uk, www.theaa.com ar www.hpicheck.com.

Draudimas

Pagal įstatymą privalote turėti mašinos draudimą. Jei vairavimo metu sužeisite kitą asmenį ar padarysite žalą kieno nors turtui, turėsite kompensuoti padarytą žalą.

Trečiosios šalies draudimas yra minimaliausias privalomas draudimas. Visapusis draudimas apdraudžia tiek jūsų automobilį tiek nukentėjusiojo. **Vairuoti transporto priemonę viešame kelyje be tinkamo transporto priemonės draudimo yra nusikaltimas.**

Policija ir DVLA turi kompiuterinę duomenų bazę, pagal kurią jie gali nustatyti ar transporto priemonė turi galiojantį draudimo sertifikatą ir, vadovaujantis šiuo polisu, įsitikinti apie asmenų teisę vairuoti jūsų transporto priemonę.

Bet kuris norintis vairuoti jūsų mašiną, turi būti paminėtas jūsų draudimo polise už papildomą mokestį. Išsamesnė informacija galima www.rac.co.uk ar www.theaa.com ar vietinėse draudimo organizacijose.

M O T

Automobiliai senesni nei 3 metai turi turėti transporto ministerijos atliktą patikrinimą kiekvienais metais. **Vairuoti transporto priemonę, senesnę nei 3 metų, viešame kelyje be galiojančio MOT patikrinimo sertifikato yra nusikaltimas.**

Policija ir DVLA turi kompiuterinę duomenų bazę, pagal kurią jie gali nustatyti ar jūsų transporto priemonė turi galiojantį MOT patikrinimo sertifikatą. Policijai pareikalavus, jūs turite pateikti:

- Jūsų vairavimo licenziją
- Galiojantį vairavimo sertifikatą
- Galiojantį MOT sertifikatą (jei jūsų automobilis senesnis nei 3 metai)

Kelių mokestis

Nuo 2014 metų spalio 1 dienos kelių mokesčių diskelis buvo panaikintas. Vairuoti transporto priemonę viešame kelyje nesumokėjus kelių mokesčio yra nusikaltimas. Mokestį už automobilį galite sumokėti pasirinktinai 6 ar 12 mėnesių laikotarpiui, pašto skyriuose arba apsilankius tinklalapyje: www.dvla.gov.uk. Pasinaudojus pašto skyriaus paslauga, reikės pateikti sekančius dokumentus:

- DVLA formą (rasite pašto skyriuose arba registruotiems automobiliams bus atsiųsta paštu,).
- Galiojantį draudimo sertifikatą
- Galiojantį MOT sertifikatą (jei jūsų automobilis senesnis nei 3 metai)
Informacines brošiūras galima įsigyti pašto skyriuose arba apsilankius www.dvla.gov.uk

Kelių taisyklės

Visi vairuotojai turėtų perskaityti Kelių Kodeksą. Besinaudojant tomis pačiomis taisyklėmis padės išvengti avarijų. Kelių Kodeksą galite nusipirkti knygų parduotuvėse arba apsilankyti www.gov.uk/browse/driving/highway-code

Taisyklės yra tokios:

- Vairuoti kairėje kelio pusėje
- Lenkti dešinėje kelio pusėje
- Žiede pirmenybė teikiama eismui iš dešinės

- Sankryžose laikykis ženklų 'Give Way' ir 'Stop'. Keliuose pastebėsite raudoną STOP ženklą arba trikampį GIVE WAY atžymas (ant kelio punktyrinė balta linija ir baltas trikampis). Tai reiškia, kad turite praleisti eismo priemones, važiuojančias kitu keliu.
- Šios taisyklės yra teisiniai reikalavimai, kurių reikia laikytis.

Greičio apribojimai

Greičio apribojimai yra šie ir ženklai nurodys:

- 30 mpv (48 kpv) – apgyventos vietovės (pvz. Miestai ir kaimeliai)
- 60 mpv (96 kpv) – paprasti keliai(automobiliams)
- 70 mpv (112 kpv) - autostradose (automobiliams)

Mobiliųjų telefonų naudojimas

Vairuojant negalima naudotis mobiliuoju telefonu. Pamačius naudojantis telefonu, gali būti skirta bauda ir atžymėti balai vairavimo licenzijoje.

Saugos diržai

Saugos diržus turi užsisegti vairuotojas ir visi keleiviai. Neprisisegus grėsia bauda. Vairuotojas turi užtikrinti, kad visi keleiviai jaunesni nei 14 metų, turi atitinkamus diržus. Vaikai jaunesni nei 3 metukai turi turėti specialią automobiliui skirtą vaiko sėdynę. Apsilankykite

www.childcarseats.org.uk/the-law/

ir įsitikinkite kokius diržus naudoti vyresniems vaikams.

Motociklai

Motociklo, skuterio ar mopedo vairuotojas turi vilkėti šalną.

Avarijos

Įvykus avarijai vairavimo metu, turite SUSTOTI. Jei kas nors yra sužeistas ar žala padaryta ne tik jūsų automobiliui, turite pateikti savo vardą, adresą ir draudimo duomenis bet kam, kuris turi tinkamą priežastį tai padaryti. Nežymaus įvykio metu neturite pranešti policijai, bet jei abejojate, skambinkite **101** arba , jei įvykis yra rimtas, skambinkite **999** ir teiraukitės policijos.

Jūsų Sveikata

Valstybinė sveikatos tarnyba (NHS)

Valstybinė sveikatos tarnyba, vadinama "NHS", yra valstybinė įstaiga, kuri suteikia nemokamą sveikatos priežiūrą JK šalies ir kitų šalių piliečiams, priklausantiems nemokamas gydymas JK. Ne kiekvienas gali pasinaudoti nemokama sveikatos paslauga. Apsilankę pas savo šeimos gydytoją ar sveikatos centruose galite sužinoti apie nemokamą NHS gydymo priklausomumą.

NHS Grampian Sveikatos taryba rūpinasi NHS sveikatos priežiūra Aberdino mieste, Aberdino srityje ir Moray. Juos taip pat remia kitos Škotijos Sveikatos tarybos. Išsamesnė informacija galima www.nhsgrampian.org

Registruojantis pas Šeimos gydytoją- General Medical Practitioner (GP)

GP gydytojas yra jūsų vietos sveikatos centro NHS gydytojas. Jūs ir jūsų šeima turėtumėte užsiregistruoti pas šeimos gydytoją- GP. GP –gydytojai dirba mažose grupėse vadinamomis "Practice". Tai reiškia, kad negalėjus užsiregistruoti pas savo gydytoją, galite paprašyti susitikti su kitu praktikos gydytoju.

Jums reikia rasti artimiausią gydytojų praktiką (GP) ir tada kreipkitės į ją ar jie galės priimti/užregistruoti jus kaip pacientą. Norint surasti artimiausią praktiką, susisiekite su NHS Grampian pagalbos linija **0500 303020** ar apsilankykite www.nhs24.com.

Pirma kreipkitės į GP- gydytoją. Tai bus jūsų pirminis kontaktas su NHS. Jų pareiga yra visapusiškai ir nuolatos rūpintis jų praktikoje užsiregistravusių pacientų priežiūra. GP suteikia pradinį patarimą ir gydymą. Jei reikalingas tolimesnis gydymas ar problemos ištyrimas, GP sutvarkys siuntimą susitikti su specialistu. Jūsų gydytojas/a arba kitas jų grupės narys, kaip praktikos seselė, akušerė ar patronažinė seselė gali atlikti gydymą, bet prireikus, gali nukreipti pas specialistą gydytoją- konsultantą arba susitikti su kita specialistų tarnyba.

Kodėl jums reikia užsiregistruoti pas GP?

Užsiregistravus ir patvirtinus pareiškimą, GP taps atsakingu/a už jūsų sveikatos priežiūrą ir žinosite kur kreiptis sveikatos klausimais.

Vaistinės

Vaistininkas yra kvalifikuotas darbuotojas, turintis licenziją paruošti ir išduoti receptinius vaistus ar kitas medžiagas. Jie taip pat gali atsakyti į jūsų klausimus pasirenkant tinkamą vaistą ir suteikti patarimą gydant kasdienes negalavimus. Jie taip pat gali patarti ar jums reikalinga gydytojo pagalba.

Daugeliui žmonių Škotijoje receptiniai vaistai yra nemokami. Daugelis vaistinių suteikia nemokamą skubią kontracepsiją. Norint sužinoti apie artimiausią vaistinę, skambinkite į NHS Grampian nemokamą sveikatos liniją **0500 202030** arba apsilankykite www.know-who-to-turn-to.com

Galite apsilankyti vietinėje vaistinėje bet koku jų darbo metu be išankstinės registracijos.

Dantų gydymo tarnyba

Kitaip nei GP tarnybos, NHS dantų gydymo tarnyba yra mokama. Mokestis priklauso nuo atlikto gydymo. NHS dantų gydymas atliekamas dvejopai. Tai yra:

- Dantistai, kurie gauna NHS darbo užmokestį ir dirba tik NHS
- Bendros praktikos dantistai yra nepriklausomi kontraktoriai, kurie gali dirbti NHS ir privačiose dantų gydymo įstaigose ir turėti savus pacientus.

Optiko/Optometrisko tarnybos

Turint regėjimo problemų, kreipkitės pas akių specialistą (taip pat vadinamas optometristu). Akių specialistai turi tokius pačius prietaisus kaip ir akių gydytojai ir gali išgydyti ir išspręsti jūsų regėjimo problemą be kreipimosi į ligoninę. Norint greitai susisiekti su akių specialistu, skambinkite akių specialistui arba kreipkitės į 24 NHS numeriu 111.

Nedidelių fizinių sužeidimų skyrius

Nedidelio fizinio sužeidimo atveju kreipkitės į vietinę Nedidelių fizinių sužeidimų skyrių. Daugelis Nedidelių fizinių sužeidimų skyrių dirba 24 valandas per dieną. Galite kreiptis įvairių negalavimų, įskaitant sausgyslių patempimų, nudegimų ir lūžių, atveju. Jei susižeidėte prieš kelias dienas ar turite seną traumą ir ji pablogėjo, kreipkitės pas savo GP. Nedidelių fizinių sužeidimų skyrių sąrašą ir jų adresus galima sužinoti apsilankius www.know-who-to-turn-to.com

Grampian Medical Emergency Department (GMED) - Ligoninių priėmimo ir skubios pagalbos skyrius

GMED tarnyba dirba nedarbo valandomis ir suteikia neskubią, bet būtiną paramą pacientams įvairių sveikatos poreikių atvejais. Jie dirba nuo Pirmadienio iki Penktadienio nuo 18 val. iki 8 val. ir dirba 24 valandas Šeštadieniais, Sekmadieniais ir Švenčių dienomis. Tarnyba gali pasinaudoti visi Grampian gyventojai ir laikinai atvykę.

GMED **NĖRA** dieninio GP praktikos padalinys. Jis yra skirtas **TIK** pacientams, kuriems reikalinga skubi pagalba ir negalintys pasinaudoti išankstine registracija pas GP.

Kai GP praktika yra uždaryta ir jūsų sveikata blogėja ir negalite pasinaudoti išankstine registracija, skambinkite NHS 24 numeriu 111. NHS 24 atsakys į klausimus sveikatos būvio reikalais ir patars, o prireikus susisieks su GMED tarnyba.

Savęs prižiūrėjimas

Priemonės ir tarnybos gali padėti pačiam prisižiūrėti savo sveikatą:
NHS 24

NHS 24 yra nemokama tarnyba, suteikianti patarimus sveikatos klausimais ir informaciją 24 valandas per parą, 365 dienas per metus. Ši telefoninė tarnyba gali padėti GP praktikos nedarbo valandomis. Galite susisiekti paskambinus 111.

NHS 24 tinklalapis (www.nhs24.com) taip pat suteikia eilę naudingų priemonių pasirūpinti savo sveikata ir nustatyti artimiausią sveikatos tarnybą. Šio tinklapio informacija yra išversta į keletą kalbų.

Žinoti kur reikia kreiptis

Greitai pasveikti ir save prisižiūrėti galima tik nežymios ligos ir nedidelio fizinio susižeidimo atveju. Turint namuose vaistinėle su pagrindiniais vaistais, galėsite iš karto pradėti gydymą. Apie ligas, sveikatos tarnybas ir kokius vaistus reikia turėti savo vaistinėleje galite sužinoti apsilankę www.know-who-to-turn-to.com

ar paskambinę į NHS Grampian nemokamą pagalbos liniją **0500 202030**.

Sveikatos priežiūros taškai

NHS Grampian sveikatos priežiūros taškuose galėsite susipažinti su informacija sveikatos klausimais ir sveikatos tarnybomis. Apmokyti sveikatos patarėjai pateiks įvairaus spektro informaciją ir patarimą sveikatos klausimais. Juos surasti galima atvykus į šiuos taškus:

Aberdeen Community Health & Care Village

50 Fredrick Street, Aberdeen

Aberdeen Royal Infirmary Concourse

Nuo pirmadienio iki penktadienio nuo 10 val. iki 16 val.

The Hot Spot, Peterhead

1 – 3 Kirk St

Antradieniais – Penktadieniais nuo 11 val. iki 15 val.

Fraserburgh

58A High Street

Antradienį, ketvirtadienį ir penktadienį nuo 11 val. iki 15 val.

Trečiadieniais 12.30 val. – 15 val.

Fraserburgh Hospital Concourse

Trečiadieniais nuo 10.00 val. iki 12.00 val.

Dr. Gray's Hospital, Elgin

Concourse, Dr Gray's Hospital nuo pirmadienio iki penktadienio nuo 9.00 val. iki 17 val.

Taip pat galite susisiekti su Sveikatos taškais ir elektroninio pašto pagalba healthpoint@nhs.net ar paskambinę į sveikatos liniją **0500 202030**

Gyvenimas šiaurės rytuose

Bankininkystė

Labai svarbu atsidaryti sąskaitą banke ar namų statybos finansinėje institucijoje, nes daugelis darbdavių perves darbo užmokestį į banko sąskaitą.

Norint atsidaryti banko sąskaitą, turite susitarti susitikti su banko patrėju/a ir pateikti sekančius dokumentus:

- Tapatybės įrodymą (pasą, valstybinę asmens tapatybės kortelę ar vairuotojo pažymėjimą)
- Adreso įrodymą (nuomos sutartis ar darbdavio laiškas)
- Užsiėmimo įrodymą

Bankai ar Namų statybos finansinės institucijos išduos kortelę su Pin kodu ir pristatys jums nurodytu adresu. Jie bus atsiųsti paštu. Jei pakeisite adresą, praneškite savo bankui ar namų statybos finansinei institucijai. PIN kodą laikykite saugioje vietoje ir niekam jo NEATSKLEISKITE.

Laikyti pinigus galima ir pašto skyriuose. Išsamesnė informacija galima paskambinus **08457 223344** ar atsiuntus žinutę **08457 223355** ar apsilankius www.postoffice.co.uk.

Kreditinės unijos nariai yra fiziniai asmenys, kurie teikia paslaugas palankesnėmis sąlygomis ir gali suteikti kreditus su mažomis palūkanomis.

Narių indėliai yra apdrausti valstybinės kompensacijos sistemoje ir nariai gali gauti mirties pašalpą. Gyvenantys ir dirbantys Grampian srityje gali įstoti į North East Scotland Credit Union Ltd. (NESCU) ar Grampian Credit Union (GCU). Išsami informacija galima - www.nescu.co.uk ar www.grampiancreditunion.co.uk.

Greiti/internetiniai kreditai

Kai kurios organizacijos suteikia greitus kreditus be jokių garanto reikalavimų. Supraskite, kad tokios rūšies kreditai turi labai aukštą įmokos dydį ir per trumpą laikotarpį skola reikšmingai gali išaugti, jei pagal sudarytą sutartį nesugebėsite laiku sumokėti. **Atidžiai perskaitykite kreditų terminus ir sąlygas.**

Sportas ir laisvalaikis

Šiaurės rytuose yra keletą laisvalaikio centrų kartu su plaukimo baseiniais, išsamesnė informacija galima:

www.moray.gov.uk/moray_standard/page_2237.html

www.aberdeenshire.gov.uk/recreation/swimleisure/index.asp

www.aberdeencity.gov.uk/community_life/leisure/community_life_and_leisure.asp

Televizija

Jei naudojates televizoriumi (TV) ar žiūrite televizijos laidas kompiuterio ar kitos įrangos pagalba, turite įsigyti TV licenziją. Mokestis priklauso nuo televizoriaus rūšies: spalvotas ar juodai baltas. Už TV licenziją galima susimokėti pašto skyriuose ar nusipirkti interneto pagalba

– www.tvlicensing.co.uk.

Jei nuomojamose patalpose turite savininko televizorių, turėsite vis tiek mokėti už TV licenziją. Kitu atveju jums grės £1,000 bauda.

Pašto paslaugos

Pašto skyriai parduoda vokams ir siuntiniams skirtus pašto ženklus ir suteikia informaciją bei pateikia transporto priemonių mokesčio diskelio ir TV licenzijos apmokėjimo formas. Jie suteikia ir kitas paslaugas, kaip pinigų pervedimą į užsienio bankus. Apsilankykite www.royalmail.com ar www.postoffice.co.uk

Tikėjimas

Šiaurės rytuose visi tikėjimai ir įsitikinimai yra priimtini. Išsamesnė informacija galima

www.interfaithscotland.org/

Bibliotekos

Bibliotekos ne tik nemokamai skolina knygas, bet ir atlieka kitas paslaugas:

- Nemokamas naudojimas kompiuteriais, įskaitant nemokamą interneto prieigą, ir kita programinė įranga
- Bibliotekos darbuotojai suteikia paramą ir patarimą
- Knygų, kalbančių knygų, video, DVD, CD, vietinių laikraščių ir kitų medžiagų tiekimą
- Nemokama norimo daikto persiuntimo iš kito skyriaus paslauga
- Norint pasiskolinti, rezervuoti daiktus, pratęsti knygos grąžinimo laiką ir pasitikrinti įsiskolinimų sąrašą, tai galite atlikti internetiniame kataloge

Išsamesnė informacija apie bibliotekų tarnybą galima:

www.moray.gov.uk/moray_standard/page_1472.html

www.aberdeenshire.gov.uk/libraries/index.asp

www.aberdeencity.gov.uk/library/

Keliavimas šiaurės rytuose

Šiaurės rytuose galite keliauti oru, keliu, traukiniu ar jūra.

Oro tarnybos

Aberdeen Airport
Dyce, Aberdeen AB21 7DU

0844 481 6666

Keltų tarnybos

Northlink Ferries
Jamieson's Quay,
Aberdeen AB11 5NP

0845 600 0449

Traukiniai

Scotrail
Guild Street,
Aberdeen AB11 6LX

0344 811 0141

Autobusai

Stagecoach, Šiaurės Škotija –
kelionės po Aberdino sritį ir jos
apylinkes

Union Square Bus Station,
Guild Street,
Aberdeen AB11 6NA

01224 212266

First – kelionės Aberdino mieste
395 King Street
Aberdeen AB24 5RP

01224 650000

Visit Scotland tinklalapyje surasite
jums naudingos informacijos
www.visitscotland.org

